

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.05 у Національній академії
внутрішніх справ
ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента Сербіна
Миколи Миколайовича на дисертацію Авраменко Світлани Михайлівни
«Розслідування розбещення неповнолітніх», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за
спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова
експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена наявністю проблем, що виникають перед державою та юридичною наукою на сучасному етапі економічних та політичних перетворень, особливе місце серед яких посідає розроблення питань, пов'язаних з охороною особи та дотриманням прав і свобод громадян. У ст. 3 Конституції України зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Тема статевих злочинів, зокрема злочинів проти неповнолітніх, і нині залишається актуальною. Вони становлять підвищену суспільну небезпеку, а положення про те, що дитина внаслідок її фізичної та розумової незрілості потребує посиленої охорони й піклування, уже давно отримало загальне визнання. Унаслідок учинення статевого злочину щодо особи, яка не досягла 18 років, нерідко порушується її подальший нормальний фізичний і психічний розвиток. У таких осіб можуть формуватися неправильні з морального погляду уявлення про статеві стосунки, а згодом не виключена й деформація особистості. Також варто мати на увазі, що статевим злочинам властива висока латентність, тому зареєстровані випадки цієї категорії злочинів не відображають реальної дійсності.

Незважаючи на значну кількість підготовлених авторами наукових праць, публікацій та пропозицій, у науковій літературі ще немає окремої

ІДЗР НАВС	
Вх. №	4679
14 "	09
кількість аркушів:	20 + 7р.
осн. док.	9 додаток -

монографічної роботи, у якій було б системно досліджено проблему методики розслідування розбещення неповнолітніх. Натомість комплексний концептуальний аналіз проблеми розслідування цього виду злочинів є актуальним завданням вітчизняної криміналістичної науки, що й зумовило обрання теми дисертації.

Виходячи з вищевикладеного, обрана тема дослідження Авраменко Світлани Михайлівни «Розслідування розбещення неповнолітніх» є своєчасною та важливою, містить комплекс теоретичних засад та практичних рекомендацій, спрямованих на подальше удосконалення практики розслідування цього виду злочинів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Обґрунтованість наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, забезпечувалась комплексним використанням здобувачем загальнонаукових та спеціально-наукових методів й емпіричною базою дослідження. Зокрема, дослідження спирається на *методи формальної логіки* (аналіз, індукція, дедукція, синтез) – для детального усвідомлення змісту розглянутих питань (у всіх розділах дисертації); *спеціально-правові методи*, а саме: *порівняльно-правовий* – під час аналізу норм національного та міжнародного законодавства, наукових визначень та підходів до розуміння (у всіх розділах дисертації); *історико-правовий* – для дослідження наукових вчень та законодавчих реалій упродовж останніх століть (розділ 1); *системно-структурний* – для формування криміналістичної характеристики розбещення неповнолітніх (розділ 1), алгоритму вирішення типових слідчих ситуацій і тактики проведення слідчих (розшукових) дій (розділи 2, 3); *системного аналізу* – для комплексного узагальнення елементів криміналістичної характеристики (розділи 1, 2); *статистичний* – для ілюстрації теоретичних висновків даними державної і відомчої статистики, а також узагальнення результатів вивчення емпіричних джерел (у всіх розділах дисертації); *соціологічний* – для підтвердження наукових висновків даними анкетування працівників Національної поліції України щодо розслідування

ними розбещень неповнолітніх та студентів юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (у всіх розділах дисертації).

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані дані офіційної статистичної звітності МВС України за 2012–2014 рр., Національної поліції за 2014–2017 рр., Генеральної прокуратури за 2012–2016 рр.; результати вивчення матеріалів 112 кримінальних проваджень за 2013–2017 рр., узагальнені результати вивчення вироків за вчинення розбещення неповнолітніх, ухвалені впродовж 2011–2017 рр.; узагальнені дані опитувань слідчих Національної поліції (163 респонденти з міста Києва, Дніпропетровської, Житомирської, Запорізької, Київської, Львівської, Одеської, Сумської, Тернопільської, Хмельницької, Чернігівської областей); узагальнені дані анкетування 57 студентів юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Достовірність та новизна наукових положень дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях. Достовірність та новизну наукових положень і висновків дисертації забезпечило досягнення мети дослідження та виконання задач, що були визначені здобувачем. Дана праця містить теоретичні положення та науково обґрунтовані результати, що розв’язують важливу наукову та прикладну проблему, визначену у меті дослідження. Дисертантом сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, які є значимими для теорії і практики юридичної науки.

Наукові положення і висновки достатньо повно і ґрунтовно розкривають авторську концепцію. Зокрема, вперше доведено, що основними елементами криміналістичної характеристики розбещення неповнолітніх є спосіб вчинення, слідова картина, особа злочинця та особа потерпілого; обґрунтовано підхід до поділу способів учинення розбещення неповнолітніх на фізичні, що вчиняються за допомогою дотиків до дитячого тіла, навчань статевих збочень, імітації статевого акту та інтелектуальні, які передбачають показ порнографічних фільмів, цинічні розмови, статеві акти у присутності

дитини; запропоновано внесення змін до ч. 1 ст. 486 КПК України та передбачення обов'язкового проведення психолого-психіатричної експертизи неповнолітнього підозрюваного в разі вчинення ним розбещення неповнолітньої особи.

Крім того автором удосконалено поняття «розбещення неповнолітніх», під яким слід розуміти кримінальне правопорушення, яке полягає у вчиненні різноманітних дій сексуального характеру, за виключенням статевих зносин природним чи неприродним способом, такі дії можуть бути як фізичними, так й інтелектуальними та вчинятися відносно особи, яка на момент вчинення злочину не досягла 16-річного віку; способи виявлення джерел інформації про механізм злочину, що ґрунтуються на узагальненому портреті злочинця та потерпілого; рекомендації щодо залучення спеціалістів під час проведення слідчих (розшукових) дій, участь яких буде сприяти отриманню криміналістично значущої інформації, з урахуванням психологічних особливостей як злочинця, так і потерпілого.

Дістало подальшого розвитку типові слідчі ситуації початкового та подальшого етапу розслідування розбещення неповнолітніх; криміналістичні ознаки особи злочинця та потерпілого за критеріями віку, соціального статусу, зайнятості; процесуальні, тактичні, організаційні особливості проведення огляду місця події, допиту підозрюваних та потерпілих, обшуку у процесі розслідування зазначеного злочину; рекомендації щодо використання спеціальних знань під час розслідування розбещення неповнолітніх, зокрема, проведення судово-медичної, судово-психологічної, судово-психіатричної, психолого-психіатричної, молекулярно-генетичної, сексолого-психолого-психіатричної, мистецтвознавчої, ґрунтознавчої, почеркознавчої експертиз.

Оцінка змісту дисертації й ідентичності змісту автореферату та її основних положень. Наукові положення і висновки дисертаційного дослідження достатньо чітко обґрунтовані здобувачем у тексті. Важливим у цьому плані є те, що автор у цілому логічно вибудував схему дослідження, яка включає послідовне вирішення ключових проблемних питань дисертації,

зокрема, удосконалити поняття розбещення неповнолітніх; розкрити зміст криміналістичної характеристики розбещення неповнолітніх; з'ясувати способи вчинення розбещення неповнолітніх; розкрити криміналістично значущі ознаки особи злочинця та особи потерпілого; виділити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування розбещення неповнолітніх та визначити типові слідчі версії; визначити тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування даного злочину; визначити перелік спеціалістів та форми їх залучення під час розслідування розбещення неповнолітніх; охарактеризувати судові експертизи, що призначаються під час розслідування розбещення неповнолітніх.

Відтак, можна констатувати, що здобувач зміг досягти поставленої мети і вирішити сформульовані ним задачі, а дисертаційне дослідження має завершений характер.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.
Встановлено, що автореферат у цілому передає основний зміст дисертаційного дослідження.

Повнота викладу наукових положень та висновків в опублікованих працях. Результати дослідження повною мірою відображені у наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах автора з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних конференціях, що в цілому свідчить про достатній рівень її апробації.

Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в тринадцяти наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому виданні а також у восьми тезах, опублікованих у збірниках доповідей науково-практичних конференцій.

Автореферат за своїм змістом ідентичний основним положенням дисертації та повністю відображає зміст, основні положення, висновки та пропозиції, які сформульовані у роботі.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що у дисертації сформульовано й обґрунтовано висновки, які заповнюють прогалини у вітчизняній криміналістичній та кримінальній процесуальній науці щодо розроблення науково обґрунтованих концептуальних засад розслідування розбещення неповнолітніх.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що відповідні положення, висновки та рекомендації, отримані в межах дослідження, упроваджено і надалі можуть бути використані в: *законотворчій діяльності* – при внесенні змін і доповнень до чинного кримінального процесуального законодавства України (довідка Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 17 січня 2017 р.); *практичній діяльності* органів досудового розслідування – щодо удосконалення розслідування кримінальних проваджень за фактом вчинення розбещення неповнолітніх (довідка Головного управління Національної поліції в Чернігівській області від 28 вересня 2016 р.); *освітньому процесі* – при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій», «Розслідування окремих видів злочинів» та «Актуальні проблеми судово-експертної діяльності» під час підвищення кваліфікації різних груп категорій фахівців згідно із затвердженими МВС України професійними програмами підвищення кваліфікації в НАВС, у науково-дослідній роботі аспірантів та викладачів, а також у процесі проведення тематичних семінарів (акти Національної академії внутрішніх справ від 13 лютого 2017 р.; Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 10 квітня 2017 р.; Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних

підприємств, установ й організацій при Київській обласній державній адміністрації від 3 лютого 2017 р.).

Оформлення дисертації. Слід відзначити, що здобувачка у цілому поставилась прискіпливо до питання форми дисертаційного дослідження. Таким чином, можна констатувати, що суттєвих зауважень та претензій до оформлення дисертації немає.

Відзначаючи достатньо високий науковий рівень проведеного дослідження, варто висловити певні дискусійні положення та недоліки. Зокрема:

1. Потребує корегування поняття «розбещення неповнолітніх», яке визначає дисертант як кримінальне правопорушення, що полягає у вчиненні різноманітних дій сексуального характеру, за виключенням статевих зносин природним чи неприродним способом, такі дії можуть бути як фізичними, так й інтелектуальними й учинятися відносно особи, яка на момент вчинення злочину не досягла 16-річного віку (стор. 17, 33, 79, 190 дисертації, стор. 4, 6, 12 автореферату).

Проаналізувавши погляди науковців, ми приєднуємося до позиції тих із них, які до об'єктивної сторони розбещення неповнолітніх включають добровільні неприродні статеві зносини, добровільне мужолозтво та лесбійство. Оскільки таким чином найбільш повно та всебічно враховуються всі розпусні дії сексуального характеру, що охоплюються умислом розбещувача. Визначення їх меж є важливим для розуміння об'єктивної сторони цього складу злочину та для його кваліфікації. Тому вважаємо за доцільне сконкретизувати характеристику злочинних дій та визначити поняття «розбещення неповнолітніх» як кримінальне правопорушення, що полягає у вчиненні навмисних розпусних дій сексуального характеру, за виключенням статевих зносин природним чи неприродним способом (і далі по тексту).

2. У підрозділі 2.1 «Особливості початку досудового розслідування за фактом вчинення розбещення неповнолітніх» на стор. 90-98 дисертації, стор.

8 автореферату дисертант обґрунтовує ефективність використання у процесі розслідування вищезазначених кримінальних проваджень окремих негласних слідчих (розшукових) дій.

Але, хотілося звернути увагу, що характеристика окремих негласних слідчих (розшукових) дій у роботі наводиться стисло, лише у процесуальному аспекті, відокремлено від інших підрозділів дисертації, де розглядаються типові слідчі ситуації, слідчі версії та інші тактичні засоби розслідування. Тому на наш погляд за значенням та ефективністю використання у процесі розслідування розбещення неповнолітніх вони поступаються окремим слідчим (розшуковим) діям, розглянутим у дисертації.

Крім того, окремі негласні слідчі (розшукові) дії можна проводити не в усіх випадках вчинення розбещення неповнолітніх, а лише в тих, що передбачені ч. 2 ст. 156 КК України. Їх кількість значно менша від загальної.

3. Ми не згодні із запропонованим внесенням змін до ч. 1 ст. 486 КПК України щодо передбачення обов'язкового проведення психолого-психіатричної експертизи неповнолітнього підозрюваного в разі вчинення ним розбещення неповнолітньої особи (стор. 17, 175, 194 дисертації, стор. 4, 15 автореферату) і тому, цей факт потребує додаткового пояснення та аргументації.

Наша позиція ґрунтується на тому, що у ч.2 ст. 242. КПК України "Підстави проведення експертизи" вже визначені випадки обов'язкового проведення експертизи, серед яких є і завдання, що вирішуються проведенням психолого-психіатричної експертизи.

Тому, обов'язок призначення психолого-психіатричної експертизи буде дублювати положення ст. 242 КПК України і є зайвим.

Також зауважимо, що Пленум Верховного Суду України у п. 18 постанови № 2 від 15 травня 2006 р. "Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру" рекомендував судам у випадках "... якщо є підстави вважати, що неповнолітній за своїм

інтелектуальним розвитком не досяг віку (14, 16 або 18 років), який відповідає даним свідоцтва про народження чи іншого документа, необхідно призначити психолого-психіатрично-педагогічну експертизу, за допомогою якої це можна підтвердити або спростувати.

Цей вид експертизи можна додати до тих, що розглянуті у підрозділі 3.3 «Використання спеціальних знань під час розслідування розбещення неповнолітніх».

Проте, вказані зауваження та висловлені побажання суттєво не впливають на зміст дисертації та її загальну позитивну оцінку.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.
Таким чином, на підставі викладеного вище можна зробити висновок про те, що дисертація Авраменко Світлани Михайлівни «Розслідування розбещення неповнолітніх» за своїм змістом та отриманими науковими результатами, зробленими висновками, сформульованими науковими положеннями є завершеним, самостійним дослідженням, яке має теоретично-правове та практичне значення, розв'язує конкретну наукову проблему у юридичній науці, характеризується актуальністю та новизною.

Дисертація та автореферат Авраменко Світлани Михайлівни «Розслідування розбещення неповнолітніх» відповідають вимогам пп. 9, 11 і 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

**Доцент кафедри
кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

М.М. Сербін

11.09.2017 р.

Тідоше Сербін
Завіряю.
Голова ДНУВС

О.В. Ведигський